

*130 години предучилищно образование в България
130 Years preschool education in Bulgaria*

ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В ПЕРНИК И РЕГИОНА

Антоанина Чернева

Обединено детско заведение 11 „Знаме на мира“ – Перник

Прогресивната идея за обществено предучилищно възпитание възниква през Възраждането под влияние на западноевропейската педагогическа мисъл и бързото увеличаване броя на предучилищните заведения в икономически напредналите страни. Първият опит за нейното практическо реализиране у нас се прави още през 1855 г. с откриване на предучилищно заведение в Охрид (Вълчева, 2007). Следват други детски градини в Македония, изградени с усилията на Екзархията (Вълчева, 2007; Дончев, 1982). По политически причини за първо предучилищно заведение в България се приема детското училище „Детинска мъдрост“ в Свищов на Никола Живков от 1882 г. През настоящата 2012 г. се навършват 130 години от създаването на първата детска градина в България.

След Руско-турската война новите обществено-политически условия и бързо развиващото се промишлено производство налагат необходимостта от утвърждаване на обществени грижи за децата от предучилищна възраст. В много градове у нас се създават народни и частни детски градини (Варна, Пловдив, Шумен, Русе, Бургас, София и др.), а Н. Живков, Др. Цанков и други разработват теоретичните основи на възпитателната работа в тях. Със Закона за Народното просвещение от 1891 г., известен с името Закон на Г. Живков – министър в Стамболовото правителство, се дава законодателна подкрепа на общественото предучилищно възпитание и се признава необходимостта от „предварителна подготовка на децата за училище“ (Паргова, 1982). В него за пръв път се предвижда система за обучение на кадри и откриване на детски училища от 3 до 6-годишна възраст като долна степен на класните училища. По този начин юридически се обосновава не само социалната, но и педагогическата значимост на детските заведения. В този закон е регламентирано и учебното съдържание – игри, песни, предметно обучение, ръчни занимания, умствено смятане. Натрупаният успешен опит в предучилищната теория и практика в България довежда до откриването на първото в Пернишка област обществено детско училище към основното училище в град Трън през 1899 година (Историческа справка за...). От

1904 до 1912 г. там се обучават и възпитават 30 момчета и 38 момичета. В този период предучилищните заведения се организират към първоначалните училища. Общият учителски съвет на първоначалните и детските училища определя работното време на детските заведения от 9 до 12 часа и от 15 до 17 часа, както е в повечето детски градини в страната (Вълчева, 2007). Вероятно и Трънското детско заведение е имало аналогичен работен график. Методът на обучение е бил **американският**, изграден на основата на дидактичните игри (Историческа справка за...). Заниманията се водели по системата на немския педагог Фридрих Фрьобел, създател на първото предучилищно заведение в Германия, открито през 1837 г. под името „Институт за грижи, игри и занимания за малките деца“, наречено през 1840 г. *детска градина* (Историческа справка за...). Неговият възпитателен метод е бил много популярен у нас до Първата световна война. В началото на миналия век, в условията на дефицит откъм педагогическа литература първото българско ръководство за работа в предучилищни заведения „Детинска мъдрост“ (Варна, 1887) възприема Фрьобеловите методи, но неговият автор Н. Живков ги изчиства от мистичното и религиозно съдържание, като дава превес на нравственото възпитание в народностен дух. Дълго време това ръководство е било основно в работата на детските учители, но те са могли да ползват още едно помагало, отпечатано през 1894 г. в Пловдив в издателството на Христо Г. Данов – „Нагледна метода за забавачниците, упражнения и работа за децата по методата и начините на Песталоци и Фребела“ от Ф. Ж. Делон и Ж. Делон (виж „Кратка история на българското предучилищно възпитание и образование с уточнения и допълнения“ от П. Радев, УИ Пловдив, 2012).

Макар да липсват конкретни сведения, вероятно и в Трънското детско училище педагогическият процес е протичал съобразно с методическите препоръки на Н. Живков, Ф. Ж. Делон и Ж. Делон и е включвал характерните за началото на XX век разнообразни дейности: игри с Фрьобеловите дарове, броене, рисуване, грънчарство, низане на мъниста, плетене, тъкане на станчетата, слушане на приказки, заучаване на български стихотворения, пеене, съгъване на книжки, изрязване, нареждане с кубове на къщи и кладенци (Вълчева, 2007). За съжаление влизането на България в Балканската война през 1912 г. прекъсва дейността както на много предучилищни заведения в страната, така и на Трънското детско училище. Тя е възобновена отново чак през 1947 г.

В периода 1891–1926 г. Перник бързо се развива заради откриването на въгледобивната мина през 1891 г., вследствие на което бележи най-големия за България прираст на населението – от 1413 на 12 296 човека. От друга страна, Законът за народното просвещение на Ст. Омарчевски – министър в кабинета на Ал. Стамболийски от 1921 г., задължава общините с над 20 000 жители да организират детски училища (Вълчева, 2007).

Разширяването на промишленото производство и мрежата от училища в минното селище води логично до откриване на **първата забавачница за децата на миньорите (1926 г.)**, която изпреварва Държавния указ за обявяването му за град с три години. В детското заведение са възпитавани 50 деца от предучилищна възраст, като техният брой не се изменя осезаемо до 1934 г.

Първата детска учителка, която е с подготовка от колеж в София, организиран от протестанти от Съединените американски щати, с директор мис Е. Кларк, се явява на конкурс за работа в минната детска градина. Това е Надежда Гугова (1900–1995 г.), родена в Самоков, известна с бащиното си име Кацарова. Известно време играе в театралната труппа на Минния театър, но винаги е работила като детска учителка. (Информацията е получена от нейната внучка – антрополога от НБУ доц. И. Бокова). Още много български детски учителки като Надежда Гугова-Кацарова са били обучени в частния курс на мис Кларк към Американската детска градина в София по най-модерните в Европа методи на Фр. Фрьобел, М. Монтесори и американския „метод на проектите“. По този курс са се образовали кадри чак до 1942 г., когато се открива Държавният институт за детски учителки в София.

През 1927 г. в Перник се основава клон на Съюза за закрила на децата от 17 майки и учителки с първи председател Лидия Конярова. Той развива активна благотворителна дейност, но най-крупното му дело е „сдобиване със собствен имот за детски дом“ (Бюджет и отчет...; 50 години „Мини Перник“...).

Съществува информация, че през 1932 г. в град Перник работят 2 забавачници с 60 деца.

През 1934 г. университетският професор Янаки Моллов – тогавашен министър на просветата, разширява закона от 1921 г. с наредба-закон, който предвижда създаване на по-широка мрежа от детски заведения: полудневни предучилищни заведения за деца от 5 до 7 години, наречени вече „детски градини“, функциониращи само през учебната година, и детски „огнища“ за деца от раждането им до навършване на 5-годишна възраст („детски дом“, „дневен детски дом“ и „приют“), които работят целогодишно и в тях малките престояват през целия ден (Вълчева, 2007). Наредбата задължава индустриалните предприятия с повече от 20 жени с деца до 7-годишна възраст да откриват забавачница и лятна детска градина (Иванова, 2007; Стойнева, 1982). На всеки 3–5 хил. жители се полага детска градина и родителите са задължени да изпращат децата си там поне 1 година. Този закон бележи нов етап в законодателството на предучилищното възпитание и в развитието на предучилищната практика (Петрова, 2002). Той акцентира върху необходимостта от програма и задължителен режим на всички общински, държавни и организирани към предприятия детски градини. В поддържането им голям дял имат женските дружества и благотворителните организации. Него-

вата уникалност е в това, че е „първият самостоятелен закон за предучилищно възпитание у нас“ (Петрова, 2002).

Законът (1934 г.) дава тласък за развитието на предучилищното възпитание и неговите заведения и в Перник. През 1934 г. забавачниците вече са 6 с 300 деца (50 години „Мини Перник“...). Единствената детска градина от откритите 4 тогава, която продължава да функционира и днес на територията на града, е **ОДЗ 1 „Миньорче“**. Отначало работи като сиропиталище за 50 деца от 3 до 14 години, а по-късно – като детска градина (детски дом) за деца от 3 до 7-годишна възраст, разпределени в 2 групи (Историческа справка за ОДЗ 1 „Миньорче“). Тя е построена от „Мини Перник“ под ръководството на дружеството „Закрила на децата“. През 1941 г. в сградата на детския дом две учителки, две прислужници и един готвач полагат целодневни грижи за възпитанието, хигиената и изхранването на 80–100 деца на възраст 4–7 години. В него са настанени деца на крайно бедни родители и сирачета на миньори. В края на 1941 г. домът е тържествено именуван „Княгиня Мария-Луиза“ и преобзаведен с нови мебели и пособия основно със средства на мината и дружеството. Изградена е и нова инсталация за парно отопление. Детският дом разполага с просторни салони за обучение, удобни дневни и нощни спални (Бюджет и отчет...). През ноември същата година към детското заведение е открит и нощен отдел, в който са приети по специален правилник 20 деца, които пребивават в дома денонощно (Бюджет и отчет...). Останалите деца се приемат всеки ден от 8 часа сутринта до 6 следобед. Те получават храна 3 пъти на ден, а нощуващите – и вечеря. Учителките от дневния отдел занимават през деня и децата от нощния отдел. Съдържателната характеристика на дейността се определя от песни, игри, приказки, ръчна работа. От записаните 100 деца средно 70 посещават детското заведение.

През 1934/35 г. Перник разполага вече с 6 детски градини с 6 учителки и 300 деца (Гюров, 1982). Със започването на Втората световна война техният брой намалява и през 1940 г. в забавачницата при мината и града има 180 деца. През най-тежката военна година от Втората световна война – 1943 г., детските заведения намаляват и се редуцират до четири. Те са разположени в различните квартали и наброяват 325 деца – 174 момчета и 151 момичета на 5–6-годишна възраст.

Градската детска градина тогава е била общинска и се е издържала от Пернишката градска община. Останалите три детски заведения, разположени в кварталите „Хумни дол“, „Твърди ливади“ и „Безистена“, са финансирани изцяло от „Мини Перник“. В началото са работили пет учителки, но заради увеличаващия се брой деца са назначени още три. Децата са били разпределени по възрасти на две групи. Те се ръководели от отделни учителки специалистки. Всяка детска градина е имала и по една прислужница,

която да се грижи за „чистотата, отоплението и надзора“. Предучилищните заведения са предвиждали в бюджетите си средства за пособия, помагала и закуски. Според доклада на старшата учителка при застудяване на времето децата са намалявали и отсъствали продължително поради липса на дрехи и обувки. Посещаемостта е спаднала и заради евакуацията, страха от болести, нощните тревоги.

Спазването през този период на изрядна хигиена е изискване на дружеството „Закрила на децата“. Според старшата учителка общата училищна хигиена се е спазвала от всички деца поради редовното снабдяване на детските заведения със сапун за пране и миене. Физическото развитие е било по-слабо от друга година поради недостатъчната храна и липсата на закуска.

Почти всички детски градини разполагали със сравнително удобни учебни стаи, коридори и игрални, но им липсвал самостоятелен двор. Учебните занятия се водели полудневно от 15 септември до 30 май. Обучението се осъществявало по „метода на проектите“ и по комбинираните системи на Д. Дюи, Пети-Хил, О. Декроли и М. Монтесори. Всички детски градини са имали необходимите материали, мебели и пособия. Учебно-възпитателната работа е била насочена към „физическия, духовен и умствен растеж на децата“, придобиване на добри навици, опознаване на околната среда, оформяне на характера. Застъпвани са много идеи, теми и проекти, внушени или свободно проявени от децата. Те са допълнени от беседи, приказки, песни, игри, ритми. Силно са застъпени всички видове ръчни занятия: рисуване, моделиране, лепене, картонаж, рязане, шиене, бродерия, строеж с кубове и пясък. Всяка група е избирала и разработвала самостоятелно и свободно своите проекти. Теми, свързани със сезона, известно събитие или празник, са разглеждани едновременно във всички детски градини. В игрите на децата през 1943 г. преобладават военни сюжети, заимствани от действителността. Организирани са и много тържества: Коледна забава с елха, посрещане на Баба Марта, Лазаруване, честване на майките на Благовещение и др. Още тогава учителките в Перник са били общественноактивни. Освен в учебни инициативи, те са участвали в различни организации, театрални групи, ученически забави и др.

Към 1939–1940 година в полудневната детска градина в кв. „Хумни дол“ е работила Мара Зидарова, която през 60-те години на XX век е назначена в новооткритата ЦДГ „Здравец“ (сега ОДЗ 9 „Калина Малина“). Заедно с прислужницата – леля Марица, те всеотдайно и с много любов се грижели за възпитанието на 6-годишните деца. (Сведението е получено от Й. Томанова, възпитателка на детското заведение през 1939/40 г.)

Заедно с мината клонът на Съюза за закрила на децата в Перник е подпомагал и сътрудничил на детските колонии, летовища и игрища (50 годи-

ни „Мини Перник“...). В периода 1934–1947 г. в града са функционирали 3 летни детски градини (детски игрища), организирани през лятото за деца от 4 до 13–14 години. Централното игрище се е намирало в района на сегашната Природо-математическа гимназия. В кв. „Димова махала“ също е имало детско игрище. Там децата играели с топки, с пясък или пеели песни, докато родителите им работят. Те пребивавали на детското игрище от 8 до 12 часа и от 16 до 18 часа, като получавали два пъти закуска през деня. (Сведението е получено от Й. Томанова).

Периодът 1934–1948 г. се характеризира едновременно със западноевропейско, руско и американско влияние. Съдържателната характеристика на общественото предучилищно възпитание отразява идеите на М. Монтесори, О. Декроли, Д. Дюи, Е. Водовозова, Е. Кей и се базира на „метода на проектите“. Той отрича използването на програма. Както навсякъде в страната, така и в Перник, обучението са реализира чрез теми-проекти, задавани от учителката. Възпитанието са възприема като самодейност на отделните деца при помощта на педагога и самоконтрола чрез дидактичния материал (Петрова, 2002).

По време на Втората световна война мрежата от детски градини в града и региона се свива и редуцира поради неблагоприятните жизнени обстоятелства (евакуация, нощни тревоги и др).

Конституцията от 1947 г. дава силен тласък за разширяване мрежата от предучилищни заведения. В бюджетите на Народните съвети се предвиждат специални средства за детски заведения (Петрова, 2002). През този период общественото предучилищно възпитание е под силното влияние на съветския опит в предучилищната теория и практика, но у нас вече е написана книгата на С. Аврамова „Предучилищното възпитание с оглед на съветските методи“ (Петрова, 2002). Законът за народната просвета от 1947 г. отменя Наредбата-закон от 1934 г. Той утвърждава мястото на предучилищното възпитание в системата на народното образование. Детската градина се определя като социално-възпитателен институт, а предучилищното възпитание става организирано, обществено и държавно дело (Гюров, 1982).

Новите държавни документи и ускореното развитие на Перник като индустриален център с нарастващ брой на работещи майки в новооткритите предприятия водят до подем в предучилищното възпитание и разширяване на мрежата от детски заведения в града и региона. Притокът на работна ръка към града бързо увеличава неговото население от 30 000 през 1944 г. на 108 000 през 1995 г.

В този период детските градини вече се помещават в специално построени хигиенични и просторни сгради. През 1947 г. детската градина в Трън възстановява дейността си като подготвителна група със смесен характер, финансирана от Градския народен съвет (Историческа справка за...). Две години по-късно (1949 г.) отваря врати ЦДГ „Родолубче“ (днес ЦДГ 2 „Ро-

долюбче“). Към нея през следващата година (1950 г.) се открива ношуваща група в кв. „Драгановец“ за децата на работниците. По това време директор на детското заведение е Р. Димитрова (Информация от летописните книги...). В периода 1950–1970 г. са започнали своята работа ТЕЦ „Република“, Металургичният завод „Ленин“, завод за токоизправители, завод за заваръчни машини, завод за феромагнити, завод за специални стоманени профили. Съобразно с нуждите на новите индустриални предприятия бързо се разширява и мрежата от детски заведения в града и региона. ЦДГ 6 „Българче“ е открита през пролетта на 1954 г. за децата на работниците в новооткрития през 1953 г. МЗ „Ленин“ с първа директорка Веса Маркова Вълчанова и учителка – Свилен Василева. (Информация от летописните книги...). Най-старата детска градина в Перник, работеща от 1934 г. – ЦДГ 1 „Миньорче“, през 1955 г. увеличава своя капацитет с още една група и приема вече 75 деца. Броят на групите расте. За своя 50-годишен юбилей през 1984 г. детската градина е удостоена с орден „Кирил и Методий“ – II степен (Информация от летописните книги...). През 1955 г. приемат първите си възпитаници ЦДГ 5, открита към ТЕЦ „Република“ в кв. „Мошино“ (през 1985 г. е преместена в кв. „Тева“ заради нуждите на разрастващия се квартал), (Информация от летописните книги...) и ЦДГ „Осми март“ в Радомир. В периода 2007–2009 г. заведението в Радомир работи с екипа по проект „Превенция на изоставянето. Подкрепа на семейството“ за подпомагане на деца, чиито родители са затруднени с плащането на месечните такси. От 2003 г. има и свое настоятелство „Доброта“ (Информация от летописните книги...). През 1962 г. в Перник, кв. „Твърди ливади“ отварят врати ЦДГ 8 „Изворче“ и ЦДГ 7 „Пролет“, която през 1992 г. след решение на общинска сесия се обединява с откритата през 1973 г. ЦДГ 10 под името ОДГ „Пролет“. В град Брезник приема първите си възпитаници и ЦДГ „Брезица“ (1962 г.) с една смесена група в отчуждена частна къща с директор Цветанка Дикова. През 1967 г. е построена модерната и просторна сграда на детската градина с две целодневни и две полудневни групи и директор Росинка Събева (Информация от летописните книги...). През 1964 г. за удовлетворяване социално-педагогическите нужди на кв. „Д. Полянов“ е открита ЦДГ 9 „Здравец“ (сега ОДЗ 9 „Калина Малина“, Информация от летописните книги...) с пръв директор Здравка Г. Златарева. В началото се обособяват три групи, а по-късно и четвърта с целодневна организация на работа. През 1972 г. тя вече има училищно настоятелство. За своя 25-годишен юбилей през 1989 г. получава високото отличие орден „Кирил и Методий“ – III степен.

ОДЗ „Валентина Терешкова“ – град Батановци, е започнала своето съществуване през 1965 г. с директор Магдалена В. Велева. ЦДГ 12 „Радост“, в кв. „Църква“ на Перник е открита през 1973 г. с директор Р. Станишева, а през 1987 г. е построена и новата централна сграда на детското заведение (Информация от летописните книги...). През 1975 г. отваря врати и ЦДГ 14 „Славейче“ – Перник.

Успоредно с град Перник се индустриализира и град Радомир. През 1975 г. е открита ЦДГ „Слънце“ с пръв директор г-жа Малинка Николова. През март 1999 г. педагогическата колегия започва работа по учебната система „Стъпка по стъпка“. За социалните нужди на жителите на кв. „Хумни дол“ през 1976 г. отваря врати ЦДГ 15 „Райна Княгиня“ с директор Лалка Маркова. По-късно към детската градина започват да функционират една група със смесен характер в кв. „Калкас“, както и специална група за деца с физически и интелектуални проблеми (Информация от летописните книги...). Кварталите „Мошино“ и „Ленин“ (сега Изток) в град Перник бързо се разширяват и увеличават своето население. Затова през 1978 г. за най-малките им жители отварят врати две нови детски градини. Едната е ЦДГ 3 „Пролетен цвят“, кв. „Изток“, с новоназначен директор А. Войнова. Детското заведение непрекъснато се разширява и през април 2009 г. разкрива свой филиал с предучилищна група в с. Кладница. ЦДГ 3 „Пролетен цвят“ е единственото детско заведение, в което във всички групи се интегрират деца със специални образователни потребности от висококвалифициран персонал с ресурсен учител, логопед и психолог (Информация на директорките...). Другото открито през същата година (1978 г.) детско заведение е ОДЗ 4 „Чуден свят“ в кв. „Мошино“, което със своите 14 групи е най-голямото на територията на Перник и региона от всичките действащи 14 детски градини в града. Негов пръв директор е Хр. Стоева, която между 1982 г. и 2010 г. е главен експерт по предучилищно възпитание към община Перник. Сега ОДЗ 4 „Чуден свят“ разполага с много богата материално-техническа база и е водещо детско учреждение по темпове на компютризация на учебния процес.

Най-младото предучилищно заведение в Перник и второ по големина в града е ОДЗ 11 „Знаме на мира“, основано през 1985 г., в кв. „Изток“. То разполага не само с модерен сграден фонд, но и със съвременни методи и иновации в предучилищното възпитание. Днес (2012 г.) детското заведение има най-висококвалифицирания персонал в областта, както в количествено, така и в качествено отношение (95% от учителите са с висше образование и 60% от колегията са с допълнителна професионално-квалификационна степен). Първи директор на ОДЗ 11 е В. Добренова (Информация от летописните книги...). Най-новото детско заведение в област Перник е ОДЗ „Радомирче“, което започва дейността си през 1986 г. с директор Малинка Николова. То е най-голямото в гр. Радомир. Сега се ръководи от Кичка Величкова.

Бързото разрастване на предучилищната мрежа е стимулирано както от индустриализацията на региона, така и от благоприятната държавна и общинска политика в сферата на общественото предучилищно образование през цялата му 83-годишна история в Перник. Своето позитивно влияние

върху процеса на повишаване образованието и квалификацията на педагогическите специалисти оказва не само сп. „Предучилищно възпитание“ (1952–2011 г.), но и откритият през 1976 г. Филиал в Благоевград към СУ „Св. Климент Охридски“ за подготовка на детски учители с висше образование. По-късно започва да функционира и Факултет по начална и детска педагогика към СУ „Св. Климент Охридски“ в София. Непрекъснатите творчески търсения на педагозите през 80-те години на миналото столетие са се определяли и от възникналата през 1982 г. идея за задължително постъпване в първи клас на децата, навършили 6 години. Внедряването на свързаната с идеята нова **Програма за възпитателна работа в детската градина от 1984 г.** налага необходимостта да функционират като базови следните детски градини в Перник: ЦДГ 6 „Българче“ (1979 г.) – кв „Изток“; ОДЗ 9 „Калина Малина“ (1976 г.); ОДЗ „В. Терешкова“ – Батановци (1978 г.); ОДЗ 12 „Радост“ – кв. „Църква“, (която седем години е била базова на СУ „Св. Климент Охридски“), и ОДЗ 4 „Чуден свят“ – кв „Мошино“. От 90-те години на XX век децата се обучават по одобрените от МОМН помагала на издателствата „Слово“, „Булвест“, „Изкуство“ и др. и по програмите „Активността на детето в детската градина“, С., 1993; „Програма за възпитание на детето от две- до седемгодишна възраст“, С., 1993 на Е. Русинова и колектив, и „Програма за подготвителна група“, 1993.

През 2009 г., в годината на своя 80-годишен юбилей от обявяването му за град, в Перник и областта е изградена широка мрежа от предучилищни заведения, в които се възпитават 3228 деца. Само целодневните детски градини наброяват 26, а детските учители са 299. Преобладават педагозите с висше образование – 181, а 118 са специалисти. От тях 106 човека имат професионална квалификационна степен, шест са с първа професионална квалификационна степен и един – със степен „доктор“. През годините Перник многократно е бил домакин на различни форуми, кръгли маси и конференции, свързани с педагогическата теория и практика. Инициатори са били ЦДГ 6 „Българче“, ЦДГ 3 „Пролетен цвят“, ОДЗ 12 „Радост“, но най-крупното събитие в новата история на града и областта е научно-практическата конференция от юни 2009 г., реализирана по идея на регионалната структура на Световната организация по предучилищно образование и подкрепена от общината под наслов „Предучилищното образование в Перник и региона – минало, настояще и бъдеще“, която събира повече от 100 участници и гости. Тя е посветена на 80-ия юбилей на града.

Всяка детска градина тук има свое характерно лице поради различната си визия, мисия и стил на управление, но навсякъде цари вкус към откривателство и непрекъснат стремеж за самоусъвършенстване в унисон с европейското разбиране за учене през целия живот.

Друга особеност на предучилищното възпитание в града и региона е, че след Втората световна война, въпреки че по демографски причини са закривани отделни предучилищни групи (през 90-те години на XX век), нито едно детско заведение не е преустановявало своето съществуване от основаването си. В последните няколко години се наблюдава тенденция към разширяване капацитета на съществуващите детски градини чрез увеличаване броя на групите и филиалите и трансформирането им в обединени детски заведения. (От всички 14 предучилищни заведения в града половината имат разкрити и яслени групи към тях.) През 2011/2012 учебна година работят 14 предучилищни заведения. В групите към училищата, детските градини и обединените детски заведения в Перник и областта се възпитават и обучават 3296 деца от 304 учители (Информацията е получена от Габриела Ив. Петрова, старши експерт по организация на средното образование.) Ако през военната 1943 г. в Перник всички детски градини се посещават от 325 деца, то през учебната 2011/2012 г. само ОДЗ 4 „Чуден свят“ обучава и възпитава 369 деца! Сега областният град разполага с 227 педагози, включително – 14 директори (6,18%); 11 главни учители (4,85%); старши учители – 157 (69,15%); учители – 36 (15,86%); и младши учители – 9 (3,96%). (Класификацията е на автора.) Данните на старши експерта по организация на средното образование показват, че градът и регионът не са изключение от общата за България тенденция малцина млади хора да се вливат в системата на предучилищното образование, а педагогическите колегии, които иначе се квалифицират непрекъснато, да застаряват застрашително. Ако не се вземат бързи мерки за привличане на млади хора, в близките години все повече ще се задълбочава дефицитът откъм предучилищни педагози. Тъй като настоящето е неизменна част от утрешната история, трябва да се направи и още една тъжна констатация – земетресението от 22 май 2012 г. нанесе тежки щети на някои детски заведения. Централната сграда на ЦДГ 3 „Пролетен цвят“ е силно повредена и се нуждае от продължителен ремонт. Затова сега детската градина се помещава основно в една от сградите на ОДЗ 11 „Знаме на мира“, кв. „Изток“. Централната сграда на ЦДГ 2 „Родолюбче“ в градския парк е срутена и трябва отново да се изгради. Покривът на ОДЗ 1 „Миньорче“ – единствената детска градина, оцеляла от четирите, построени през 1934 г., е срутен и подлежи на дълъг и сложен ремонт. Пострадаха силно ЦДГ 14 „Славейче“ – Перник, и ОДЗ „Валентина Терешкова“ – в Батановци. В града и региона не е останала напълно здрава нито една детска градина. Всички имат някакви повреди. Нанесени са щети обаче само на сградите. Предучилищното образование в Перник е живо и жизнено както преди и неговият път няма да бъде прекъснат, докато има такива твърди и дръзновени хора като пернишките учители и предучилищните дейатели.

По-важни предучилищни заведения в Перник и региона

Детски градини	Период на съществуване в години	Брой деца
1. Обществено детско училище към основното училище в град Трън	1899–1912 г. (до Балканската война) и от 1947 г.	68 деца – 30 момчета и 38 момичета, група със смесен характер, финансирана от Градския народен съвет
2. Детска градина към „Мини Перник“	1926–1934	50 деца
3. Една детска градина към „Мини-Перник“	1931	65 деца
4. Две детски градини към „Мини Перник“	1932–1933	58–60 деца
5. Шест детски градини към „Мини Перник“ включително сиропиталище , по-късно Детски дом „Княгиня Мария-Луиза“ ОДЗ 1 „Миньорче“	1934–1935 1934 1941 2012 – покривът е пострадал от земетръс. В ремонт.	300–305 деца 50 деца от 3 до 14 години 80–100 деца на 4–7 г. 12 групи (294 деца)
6. Четири детски градини към „Мини Перник“	1936–1939	230–240 деца
7. Три детски градини към „Мини Перник“	1939–1940	180 деца
8. Четири детски градини (Градска детска градина, издържана от Пернишката община, и три детски градини към „Мини Перник“ (кв. „Хумни дол“, „Твърди ливади“ и „Безистена“)	1943 (днес не съществуват)	325 деца – 174 момчета и 151 момичета на 5–6-годишна възраст
9. ЦДГ „Родолубче“ ЦДГ 2 „Родолубче“	От 1949 – досега 2012 – Сградата в Парка е разрушена напълно и отново ще се строи.	8 групи (144 деца)
10. ЦДГ 6 „Българче“ , открита към ДМЗ „Ленин“ – град Перник	1954 – досега 2012	7 групи
11. ЦДГ 5, открита към ТЕЦ „Република“ в кв. Мошино“, гр. Перник ЦДГ 5 „Вела Пеева“, кв. „Тева“	1955 – досега 2012	7 групи
12. ЦДГ „Осми март“, град Радомир	1955 г. 1965 г. 2012 г.	4 групи 5 групи

13. ЦДГ 8 „Изворче“, кв. „Твърди ливади“, Перник	1962 г. – досега 2012 г.	6 групи (160 деца)
14. ЦДГ 7 „Пролет“ и ЦДГ 10 ОДГ „Пролет“ 7	1962 – 1992 1973 – 1992 1992 2012	Двете детски градини се обединяват. 5 групи
15. ЦДГ „Брезица“ – град Брезник	1962 г. – досега 2012	Една смесена група 5 групи
16. ЦДГ „Здравец“, кв. „Димитър Полянов“ ОДЗ 9 „Калина Малина“, кв. „Клепало“	1964 – досега 2012	3 групи 9 групи (216 деца)
17. ЦДГ „Валентина Терешкова“, град Батановци ОДЗ „Валентина Терешкова“, град Батановци	1965 – досега 2012 – силно пострадала от земетресението на 22 май 2012 г. Извършва се ремонт в момента.	50 деца 4 групи – 76 деца
18. ЦДГ 12 „Радост“ ОДЗ 12 „Радост“, кв. „Църква“, град Перник	1973 г. – досега 2012	7 групи (173 деца)
19. ЦДГ 14 ОДЗ 14 „Славейче“, разширен център, град Перник	1975 2012 – силно пострадало стълбище от земетресението от май 2012 г. Осъществява се ремонт към май 2012 г.	4 групи 6 групи деца
20. ЦДГ 15 „Райна Княгиня“, кв. „Хумни дол“, Перник	1976 – досега 2012	179 деца
20. ЦДГ 3 „Пролетен цвят“, кв. „Изток“, Перник	1978 г. – досега 2012 г. Силно пострадала от земетресението. От май 2012 година функционира в ОДЗ 11 „Знаме на мира“	116 деца
22. ОДЗ 4 „Г. Димитров“, кв. „Мошино“ ОДЗ 4 „Чуден свят“, кв. „Мошино“, Перник	1978 г. – досега 2012 г. – пострадала от земетресението. В ремонт.	14 групи (369 деца)
23. ОДЗ 11 „Знаме на мира“, кв. „Изток“, Перник	1985 г. – досега 2012 г.	12 групи (303 деца)
24. ОДЗ „Радомирче“, Радомир	1986 г. – досега 2012 г.	11 групи

Предложеният исторически анализ на изминатия 113-годишен път от предучилищното образование в Пернишка област (1899–2012 г.) хвърля само бегъл поглед върху неимоверните усилия и безспорния талант на хилядите обикновени детски учители, които всекидневно надграждат започнатото от Н. Живков. Едва ли в далечната 1882 г. „бащата на предучилищното възпитание у нас“ си е представял каква социална значимост, мащабност и безспорен авторитет ще завоюват предучилищните заведения днес, след 130 години живот, и с какво творческо вдъхновение ще се реализира и доразвива прекрасната му възрожденска идея за обществено предучилищно възпитание в България!

ЛИТЕРАТУРА

- Бюджет и отчет за дейността на Управителния съвет на Съюза за закрила на децата 1941–1942. Държавен архив – арх. №177.
- Вълчева, Сн. (2007). Първите предучилищни възпитателни заведения в Европа. *Предучилищно възпитание*, 2.
- Вълчева, Сн. (2007). Общественото предучилищно възпитание във Варна до 9.IX.1944 г. *Предучилищно възпитание*, 10.
- Гюров, Д. (1982). Подготовка на кадри по предучилищно възпитание след 9 септември 1944 г. *Предучилищно възпитание*, 12.
- Доклад за дейността на детските градини за 1942–1943 г. Държавен архив, пореден № опис 172 – гр. Перник.
- Дончев, Д. (1982). Българската Екзархия в Македония и развитие на предучилищното възпитание. *Предучилищно възпитание*, 12.
- Иванова, Т. (2007). Първите детски градини във Варна. *Предучилищно възпитание*, 10.
- Историческа справка за детската градина в Трън, предоставена от Ю. Раденкова, бивш старши експерт по предучилищно възпитание към РИ на МОН, Перник.
- Историческа справка за ОДЗ 1 „Миньорче“, Държавен архив, № Ф853-дело, Перник.
- Паргова, В. (1982). Подготовката на детски учителки в капиталистическа България. *Предучилищно възпитание*, 9.
- Петрова, Е. (1982). Прогресивни тенденции в столетното развитие на общественото предучилищно възпитание в България. *Предучилищно възпитание*, 12.
- Петрова, Е. (2002). Сто и двадесет години развитие на българското предучилищно възпитание. *Предучилищно възпитание*, 10.
- 50 години Мини Перник 1891–1941.
- Справка за съвременното състояние на предучилищните заведения в

- град Перник. Ю. Раденкова – бивш старши експерт по предучилищно възпитание към РИ на МОН, Перник.
- Стойнева, Цв. (1982). Ролята на Пловдивската общественост за разкриване на предучилищни заведения (1878–1944). *Предучилищно възпитание*, 12.
- Информация на директорките, извадена от Летописните книги на ОДЗ 1 „Миньорче“ – Перник, ЦДГ 2 „Родолубче“ – Перник, ЦДГ 3 „Пролетен цвят“ – Перник, ОДЗ 4 „Чуден свят“ – Перник, ЦДГ 5 „Вела Пеева“ – Перник, ЦДГ 6 „Българче“ – Перник, ОДГ 7 „Пролет“ – Перник, ЦДГ 8 „Изворче“ – Перник, ОДЗ 9 „Калина Малина“ – Перник, ОДЗ 11 „Знаме на мира“ – Перник, ОДЗ 12 „Радост“ – Перник, ЦДГ 14 „Славейче“ – Перник, ЦДГ 15 „Райна Княгиня“ – Перник, ЦДГ „Осми март“ – Радомир, ЦДГ „Слънце“ – Радомир, ОДЗ „Валентина Терешкова“ – Батановци, ЦДГ „Брезица“ – Брезник.

D-r Antoanina Tcherneva

✉ Kindergarten 11 „Zname na mira“
2300 Pernik, Bulgaria
e-mail: doc_nina@abv.bg